

*Милош Кнежевић **

НАЦИЈЕ И ЊИХОВИ ИНТЕРЕСИ- Национални интереси у историјској перспективи **

Сажетак

У чланку се тумаче интереси за које се сматра да се налазе у средишту индивидуалног, друштвеног и политичког живота. Имајући виду сложеност формирања интереса међу појединцима, у људским групама и колективитетима, аутор препознаје националну компоненту у њиховим склоповима. Иако је на „крају историје“ предсказиван нестанак нација и прелазак у постнационално и постдржавно стање, то се није догодило. Показало се, такође, да је подједнако утопично денационализовање и деетатизовање као што је илузорно и хиперетатизовање глобалне сцене. У наизменичном слабљењу и јачању националних држава, у облицима држава-нација и нација-држава, уочљива је динамична променљивост, али и константност националних интереса. Иако је у реалполитици приметна пракса ограничавања суверенитета, нације успевају да одоле изазовима губитка идентитета и поништавања националних интереса. Глобализацијска процеси нису хомогенизовали и унификовали раскошни свет националних посебности, нити су укинули

* Сарадник Института за политичке студије и главни уредник часописа *Национални интерес*.

** Овај рад је настао као резултат делатности на научном пројекту бр. 179009 који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

оригиналне националне идентитете. Није створено светско друштво, светско грађанство, нити светска држава као есхатолошки супститут планетарног света нација. Конфигурисани национални интереси се и даље испољавају у националним и мултинационалним околностима. Значајне области у склопу испољавања националних интереса су историја, култура, економија, политика, вера и црква, духовност, интелектуалани живот и морал нације. Одатле је у тумачењу и разумевању склопа националних интереса потребно пажљиво размотрити њихову вишеструкост и вишезначност. У супротном, плурализам националних интереса појединих нација и у једној нацији, доводиће до конфузија, релативизовања и негирања њиховог постојања и потребе. Да би се то избегло, поред уважавања полиморфног садржаја националних интереса, потребно је успоставити дијалог између релевантних друштвених актера, доспети до компромиса и створити консензус о њиховом заступању и примени.

Кључне речи: Срби, Србија, нација, држава, национални интереси, национални циљеви, државни интереси, суверенизам, национални компромис, национални консензус, национални програм

Увод: Интереси у средишту промишљања

У модерној политичкој теорији и политикологији нација и интереси су постављени међу средишне појаве теоријског промишљања. Савремена политикологија у низу дисциплина и у целини узевши садржи две сумарне оријентације: општу и теоријску, и посебну, такође теоријску, која у први план истиче национална својства, процесе и облике политичких феномена.¹ Реч је о крупним појавама из света

1 Разликује се национална политикологија према дословном месту у простору у коме је изникла и у чијим оквирима се одвија, од националне политикологије која је, узевши у обзир простор, положај и место нације у претежној мери усмерена на тумачење и разумевање њене судбине. Одатле је, нпр. корисно разликовати *српску политикологију* од *политикологије у Србији*. Однос према националној формативној премиси је у оба случаја различит. Политикологија у Србији не мора у сваком случају да садржи националне перформансе као што их, уосталом, ни не садржи.

живота поводом којих се ниједно предузето истраживање не чини потпуним и коначним а тиме ни довољним, нарочито у временима упадљивих и покаткад неразговорних историјских промена.

Разумевање смисла политике је чврст темељ политичког деловања. Разумевањем и заступањем националих интереса тежи се таквој политичкој пракси која легитимише одређене типове моћи и власти у друштву. Уверљиво протумачени, широко усвојени, јасно обзнањени и одлучно заступани национални интереси основа су оправдања моћи. Политичка моћ, заинтересована за учвршћење и јачање, оправдава своје поступке интересима политичке целине коју заступа и коју, понајпре, одређује као политичку заједницу, нацију и њој сходну државу у националном и грађанском облику. Национални интереси су, дакле, уједно и истакнута замисао, идеја и идеал, и практично оруђе на располагању за оправдање и заштиту битних вредности у националном животу грађана унутар политичке заједнице.

У теоретизујућем односу општетеоријског и посебног теоријског приступа нацији и интересима нације, акценат тумачења може да се стави на прво или друго, тако што се нација и интереси подвргавају општим или посебним мерилима и вредновањима. У оба случаја теоријско тумачење и разумевања односа интересног и националног варира у широком распону.

Опште политиколошке теорије високог и највишег степена генерализације и апстракције феномене нације и интереса интерпретирају користећи их као емпиријски материјал у аргументацији и сазнајним закључцима. У тотализујућем приступу нацијама и њиховим интересима оне разматрају и укључују појединачна национална искуства као камичке у мозаику глобалних односа. Одатле се на општем теоријском нивоу формира целовитост националног феномена који је одиста целовит само ако се уважи *per se*, као партикула у мноштву нација. Неволје, међутим, настају у покушају примене пожељних, идеалтипских образаца нација и интереса на конкретне нације, а ове се одупиру гурању у Прокрустову постељу схематизованх облика које су справили арбитри из надмоћних кругова.

Посебне политиколошке теорије појединих националних оријентација полазе од прошлих и савремених искустава нација из којих и унутар којих настоје да их протумаче и објасне. Изведени из конкретног националног живота оне теже компарацијама, генерализацијама и апстрактним сагледавањима које, опет, саображавају сопственим партикуларним условима и могућностима.

У напорима да буду уважене „мале“ теорије нације и интереса суочавају се са „великим“ теоријама сличних профила али знатно већих претензија и јачих амбиција. На центрираној и дубоко селектованој теоријској арени сусрета и надметања „малих“ и „великих“ скоро да и нема, јер „мале теорије“, без обзира на њихову истинитост не доспевају до арене самеравања на којој би постале видљиве њихове аргументације. Реч је, дабоме, о ономе што се назива борбом тумачења у којој реал-политика и реал-идеологија пласирана из циничних структура супериорне моћи одлучују о крајњој инстанци важења.

Да би се дошло до поузданих сазнања у погледу разумевања живота једне нације и њених битних интереса потребно је примењивати оба метода: општи, тј. дедуктивни и посебни, тј. индуктивни. При том ваља имати непрестано у виду конкретни положај властите нације у међународним односима, и њене превасходне интересе у поређењу са другим нацијама и њима припадајућим интересима. Потребно је, такође, осећати и познавати најзначајније компоненте националног идентитета и историјске облике и начине њиховог испољавања. Одатле је теоријски приступ националним интересима у блиској вези са теоретизовањем компоненти националног идентитета. Поједини национални идентитети испољавају бројне особености што нарочито обележава старе народе и нације укључујући и српску.²

2 Политиколог Момчило Суботић сматра да су основне компоненте српског националног идентитета: а) српски језик; б) српско писмо – ћирилица; в) православље и СПЦ, и; г) српска национална држава. Суботић Момчило, *Идентитет и геополитичка стварност Срба*, глава „Основни елементи српског националног идентитета“, стр. 11-49, Институт за политичке студије Београд, 2012.

Потребна је, дакле, извесна заинтересованост и идентитетна симпатија према нацији којој се припада, али и саосећање и емпатија за друге нације и њихове генеричке интересе, наравно, под условом да су они у духу међунационалне толеранције и коегзистенције. Уколико изостаје, макар и минимална унутарнационална симпатија, или се не испољава емпатија за друге нације и разлоге њиховог живота, на делу је егоизам који може да се изроди у крајњу националну неосетљивост – *национални аутизам*.

1. *Национално: националство и национализам*

Битну појавну и појмовну дистинкцију између националног и националистичког понеки, чак и веома респектовани тумачи националане проблематике нису успевали да докуче а тиме ни схвате. Ослоњени на идеолошке предра суде и склоности мњења, многи од њих су једно и друго „трпали у исти кош“. Одатле се у објашњењима аутора недиференцираних критичких манира позитивно *национално* увек приказује негативно као *националистичко*, као да му за бољу судбину недостаје одговарајући појам, и нужно разликовно поимање.

Мало ко међу истраживачима трага за оправданим разлозима национализма, а још мањи број тако одређену појаву покушава да га схвати у позитивним националим координатама. Међу таквима је политиколог Ђуро Бодрожић који полази од става о извору национализма у свести угрожености и прикраћености нације: „Народ осећа потребу да тај недостатак превлада и да уклони постојећи поремећај који спречава развој укупног националног живота. Фундаментални недостатак који порађа национализам и на који национализам указује, истичући захтев за његовим превазилажењем, најчешће се односи на недостатак слободе, јединства, или територијалне целокупности, као територијалне безбедности.“³

Разликовно поимање националства и национализма у националним односима је колико потребно толико корисно. Већ у почетним анализама националног феномена, у

3 Видети: Бодрожић Ђуро, *Национална држава*, глава „Нација – друга породица“, стр. 13, СКЗ - Партенон, Београд, 2008.

савременим и историјским визурама, потребна је, наиме, јасно схваћена разлика између конкретних, може се рећи и нормалних националних процеса и структура, и сваковрсних одступања, додали би - патологије националног живота. Јер, свако историјско и друштвено стање може се посматрати у његовој уобичајној и типичној форми, али и у неубичајним и атипичним изобличењима. Уколико се учини супротно, и свака национално испољена друштвена форма тумачи као малигна, на делу је рђава дијагноза обележена маглама идеолошке редукције.

У конкретни околностима политичког живота испољава се једно, рекло би се, фундаментално бркање националног са његовим суб (хипо) и супер (хепер) идеолошким и политичким дериватима. Хипонационална и суперационална стања предмет су међусобних критичких суочавања и борбених оспоравања. Идеолошком доминацијом модела неолибералног глобализма у условима комплексне глобализације, нације и њихови „национализми“ постали су циљани објекти опсежних релативизовања и делегитимизовања.

Не разликујући есенцијално и семантички умерено од претераног, тј. *националство* од *национализма*, немачки аутор Ернест Гелнер, рецимо, сматра да је национализам: „теорија политичке легитимности која захтева да етничке границе не би требало да пресецају политичке, а нарочито да етничке границе у оквиру дате државе... не би требало да раздвајају оне који имају већу моћ од осталих.“⁴

И у домаћим тумачењима националног феномена у тематском облику националног питања уочљива је склоност идентификовања скоро сваког темељног националног становишта са непоћудним национализмом. Неразликовање феномена националства и национализма извире из идеолошке тежње да се свака еволутивна и рационална форма националног живота тумачи као неумереност и претераност, некоректност и нежељени екстремизам. Скупно име одбојних одређења националних процеса и структура је озлоглашени *национализам*.

4 О томе Гелнер Ернст, *Нације и национализам*, глава „Дефиниције“, стр. 12, Матица Српска, Нови Сад, 1997.

Одредбе „национализма“ су, међутим, толико много-струке и у тој мери разноврсне да у свету живота изазивају многе недоумице и збуњеност. Благонаклоним поимањима националства у реалном политичком животу и теоријским тумачењима супротстављена су негативна поимања национализма. У већини интерпретација националног као националистичког а потом и шовинистичког, конституција националства је оспорена и искључена. У једностраним идеолошким приступима свако национално испољавање је, једноставно речено, национализам и шовинизам на делу.

Према увидима у клишеирано мишљења већине аутора хиперкритичког и негативистичког правца редукције, у „национализам“ у већој и или мањој мери, спадају сви важни национално предцирани феномени. Предмет критичког оспоравања су: нације, тј. националне припадности, националне вредности, национални идентитети, национални циљеви, национални интереси, национални програми, националне демократије, националне државе, и сл.⁵

2. Национална својства интереса

Није сваки интерес испољен у друштву националан по својим својствима, а понеки су не само различити него и супротни националним вредностима и потребама, те националним циљевима и националним интересима једног народа. По свему судећи, тек аналитичком разложношћу се из уобичајне заинтересованости за нацију и подразумеваног националног сензибилитета прекорачује праг ирационалног у правцу рационалног становишта о томе шта су а шта нису битни интереси једне нације у њеном историјском ходу.

Национални интереси се на општи и заједнички, генералан и универзалан начин тичу нације у целини и деловима. Они извиру из сплета националних вредности и потреба, обликују се у окриљу нације и, на послетку, обликују нацију у њеним хтењима и идентитету. Није довољно рећи да

5 Видети, на пример: Милосављевић Оливера, *У традицији национализма. Или стереотипи српских интелектуалаца 20. века о 'нама' и 'другима'*, глава „Национални програм и 'национална држава'“, стр. 61-77, Хелсиншки одбор за људска права у Србији, Београд, 2002.

национални интереси нису нити могу да буду било какви и било који интереси. У вредносној хијерархији интереса у једном друштву, политичкој заједници и држави, национални интереси заузимају посебно, врло високо и истакнуто место. У структури интереса у једном друштву национални интереси су, заправо, на самом врху те структуре. Одатле се, без грешке, може рећи да су национални интереси врхунски израз интереса које у свом животу испољава једна нација.

Мотиви који наводе истраживаче на теоретизовање нација и интереса укоренењени су у практичним потребама да се те повезане појаве што боље разумеју у свим временским димензијама. Плод таквих настојања су поменуте комплексне научне дисциплине: *теорија нације* и *теорија интереса*.

У савременим условима друштвених наука у Србији, које су тешко оптерећене високим транзиционим ратама конверзије марксистичког задужења, ипак, није превише развијена конзистентна теорија нације. У условима позног титоизма био је пробуђен је интерес за истраживање нације мимо идеолошког клишеа преваге класног над националним и изједначавања сваког националног феномена са његовим претерним националистичким изразом.⁶ И после пада титоизма настављена је неотитоистичка критика националног феномена, отпрва са класног а потом и са транзиционог плуралног становишта: поштовања мултикултурализма, грађанског друштва и реформске потребе стварања тзв. друге Србије. Као непромењени предмет опсесивне и беспоштедне критике указивао се „митски“ и „митотворни“ српски национализам.⁷

Време се ипак донекле променило, па се савременој појави нације данас прилази са више сензибилитета, са различитих теоријских становишта, из више области истражи-

6 О томе сведоче покушаји нешто развијенијег али идеолошки усмереног и ограниченог разумевања нације: Ђорђевић Мирослав, *Српска нација у грађанском друштву. Од краја 18. до почетак 20. века*, глава „Од опште теорије - до конкретних историјских изучавања нације“, стр. 13-16, Народна књига – Марксистички центар ЦКСК Србије, Београд, 1979. Такође: *Постанак и развој српске нације. Неки методолошко-теоријски проблеми у изучавању постанка и развоја српске нације*, Народна књига – Марксистички центар ЦКСК Србије, Београд, 1979.

7 Видети, на пример: Марковић Миленко, *Српско питање између мита и стварности*, глава „Национално и националистичко“, стр. 252-253, Београдски круг, Београд, 1997.

вања, на основу веома различитих идеација и идеолошких образаца. С друге стране, интересна теорија заснована на емпиријској у сфери политике претендује на општи политиколошки приступ заснован на интересу као темељној категорији политике и политичког својства уопште.

И у једном и у другом феномену могуће је препознати снажне интеракције: а) утицај и улогу различитих врста интереса у животу нације и б) утицај и улогу националне компоненте или агенса у испољавању разноврсних интереса у друштвеном животу. Уједно, многи додирни и прожимања оучљиви су и у односима посебно артикулисане теорије нације и теорије интереса. Отуда, често помињана и коришћена кованица *национални интерес* упућује на пропитивање њених формативних чинилаца, то јест теоретизовање интересних конституенаса нација у саставу теорије међународних односа, на плану једне, рекло би се, нарочите *теорије националног интереса*.⁸

Тематизована и критички проблематизована кованица *национални интерес*, примењена на практичном политичком и теоријском политиколошком плану, осликава знатну еволутивну енергију и потенцијале нације. Да би нација у историјском животу требало да испољава, да се придржава, да заступа и штити сопствене националне интересе скоро да није потребно посебно доказивати. То се, како је примећено, подразумева и пре тумачења. Ипак, поред постигнутог степена јасноће о континуираној потреби остваривања националних интереса, остало је недовољно схваћено у којим облицима историјске егзистенције једна нација не би смела да устукне и попусти у заштити властитих виталних интереса?⁹

8 На тај начин је феномен националног интереса тумачио политиколог Андреја Милетић. Разматрајући америчко схватање националног интереса, аутор је приказао и опште теоријске домете разумевања мноштва националних интереса у међународним односима и спољној политици. О томе: Милетић Андреја, *Национални интерес у америчкој теорији међународних односа*, глава „Увод“, стр. 9, Савремена администрација, Београд, 1978.

9 Процењујући српску политику у сецесионим сукобима до 1993. године филозоф Михаило Марковић је констатовао: „Политика која је до сад вођена представља комбинацију реализма и истрајавања на минимуму националних интереса, испод кога уступци нису могући“. Марковић Михаило, *Оспоравања и ангажовања*, изабрана дела, осми том, глава „Тезе о српском националним питању“, стр. 411, БИГЗ, Генес-с штампа, Просвета, СКЗ, Београд, 1994.

Као и у другим проблематизовањима различитих појава у друштву и свету живота и овога пута се указује питање могућих досега и стварних граница остваривања националних идентитета и интереса у савременом свету, нарочито с обзиром на све интензивније глобализацијске процесе десуверенизовања, детериторијализовања и денационализовања нација и држава.¹⁰ Десуверенизовањем нација-држава и држава-нација, угрожавају се и темељни интереси и национални и идентитет конституенаса који их творе. Али, то је по свему судећи, логика историјског развоја у којој се на „постмодеран“ начин разбијају национални и државни оквири својствени националном животу у добу Модерне.¹¹

У погледима на интересни максимализам нација, историја у широком распону указује на одиста различите примере. Модерно доба се у целини може назвати и временом успона, развоја и јачања великих и малих нацијаи идеологија путем којих су оне тумачене и оправдане.¹² У раздобљима великих ратова примећени су забрињавајући знакови националних посустајања и назадовања. После опсежне анализе новије европске повести, француски мислилац политике Рејмон Арон се запитао: „Да ли су европске нације осуђене на декаденцију, ако остану нације?“¹³

С друге стране и после свега, у делимичности сопственог оцеловљења постмодерно доба означава кризу и опадање

10 О томе: Кнежевић Милош, *Европа иза лимеса*, глава „Просторни апсолут и ‘постсувереност’“, стр. 7-13, Слободна књига Владимира Максимовића, Београд, 2001.

11 Полазећи од постмодерне перспективе, британски дипломата Роберт Купер наводи максиме међународне политике за постимперијално доба. У четвртој максими он тврди: „... политике једне земље сежу дубље од националних интереса. Преговори око интереса су корисни, али право питање је како су ти интереси одређени. То је вероватно повезано са идентитетом земље и народа. Обезбеђење трајне промене је стога нешто што иде даље од преговора око интереса.“ Видети: Купер Роберт, *Распад нација*. Поредак и хаос у 21. Веку, део „Услови за мир: дипломатија 21. века“, стр. 90, „Филип Вишњић“, Београд, 2007.

12 О томе: Seton Hugh Watson, *Nacije i države. Ispitivanje porijekla nacija i politike nacionalizma*, глава „Nacionalizam i ideološki pokreti. Macionalizam i liberalizam – Socijalizam – Fašizam - Komunizam“, стр. 409-427, Globus, Zagreb, 1980.

13 Арон Рејмон, *Мир и рат међу нацијама*, глава „Судбина нација“, стр. 329, Издавачка књижарница Зорана Стојановића, Сремски Карловци – Нови Сад, 2002.

националних и државних осећаја, али и супротне наговештаје националног и државног ревитализовања.¹⁴

3. Опстанак нација после привидног краја

Супротно месијанским предсказањима и теоријским наговештајима краја, нације и националне државе нису окончале свој живот нити су сишле са историјске сцене.¹⁵ Пошто нису нестале нације нису могли нестати ни националне идеје и идеологије, нити национални интереси, будући да је тешко замисливо постојање нација у непостојању и неисказаности њихових националних интереса. Идеалне и идеаллошке форме националне свести су продужиле свој живот, нације су опстале.¹⁶

Нема у потпуности равнодушних и за себе незаинтересованих нација, мада се могу опазити нације које не указују сталну и довољну пажњу сопственим животним интересима. У том погледу милости нема: нације које несвесно или несмотрено занемарују властите националне интересе страдају у односима са нацијама које, свесне сопственог бића и свога просторно/временског положаја, итекако воде рачуна о сопственим интересима. Вођење рачуна о сопственим интересима не може бити само себични израз националне саможивости него и досегнуте сазнања да елита која ниподаштава и повређује интересе нације напослетку мора да пропадне. Спознаја наважнијих националних интереса је отуда у чврстом темељу националне свести.¹⁷

14 О потреби и пракси ојачавања држава „унесрећених“ и „слабих нација“, видети: Фукујама Френсис, *Грађање државе. Управљање и светски поредак у двадесет првом веку*, глава „Мање али јаче“, стр. 134, „Филип Вишњић“, Београд, 2007.

15 Преживљавања националних држава је у претходном историјском добу био свестан и теоретичар самоуправљања Најдан Пашић. Видети његову књигу: *Национално питање у савременој епохи*, глава „Различит ритам унутар националне и међународне интеграције: ‘судбина’ националне државе“, стр. 22-30, Радничка штампа, Београд, 1976.

16 О томе: Брдар Милан, *Српска транзициона Илијада. Апорије демократског преображаја Србије у геополитичком контексту*, глава „Национализам као стратегија опстанка“, стр.179-182, Стилос, Нови Сад, 2007.

17 Опширније: „Елите у постсоцијализму“, тема броја *Национални интерес*, година VI, vol. 9, бр. 3, 2010, стр. 9-399. На истом месту, посебно: Митровић Љубиша, „Нова буржоазија и њена елита у друштву периферног капитализ-

Могуће је додуше, и то се дешава, да неке нације западну у толико рђаво стање у коме битни интереси не само да се не остварују него се на замућеном историјском хоризонту ни не разазнају у потребној мери. Такве нације су тада у стању минималних, хибернираних, или неостварених националних интереса. Нацијама у дуго трпљеном стању осујећивања и прикраћивања националних интереса, прети разградња и нестанак.¹⁸

Тако прикраћене нације могу бити младе нације, нације у изградњи и развоју, нације још незреле до нивоа пуне примене националних интереса, али, што може бити изненађујуће, и неке релативно изграђене нације попут српске. И такве нације, наиме, могу испољити недовољну промишљеност и незрелост у заплетима и расплетима историјских токова.¹⁹

Али, чак и таквој, по одређену нацију обесхрабрујућој и безнадежној историјској ситуацији, национални интереси, променом склопа околности, из латентног могу бити преведени у актуелни стадијум остваривања. Буђењем нације и борбом за постизање националних циљева остварују се стварни национални интереси. Најчешћи облик таквих настојања је борба за стварање националне државе.²⁰

ма“, стр. 240-270; такође: Кнежевић Милош, „Деселитизовање и декаденција. Елите, квазиселите и контраелите недовршене транзиције“, стр. 171-221.

- 18 Народи и нације настају и трају, али и нестају са сцене историје. О томе: Асемоглу Дарон, Робинсон Џејмс, *Зашто народи пропадају. Порекло моћи, просперитета и сиромаштва*, глава „Зашто народи пропадају данас“, поглавље „Зашто народи нису успешни“, стр. 424-428, Клио, Београд, 2014.
- 19 Филозоф Михаило Марковић, рецимо, сматра да је српски народ у погледу стварања Краљевине СХС, тј. прве Југославије 1918. и њене обнове на основама комунистичке федерације 1945. године поступио непромишљено и незрело: „Оба пута ми смо као народ пали на испиту историјске зрелости: оба пута смо под таквим околностима, супротно нашим интересима и без довољне критичности, у еуфоричном стању улазили у заједничку државу.“ *Марковић Михаило, Оспоравања и ангажовања, изабрана дела, осми том, глава „Историјска ситуација српског народа“*, стр. 256, БИГЗ, Генес-с штампа, Просвета, СКЗ, Београд, 1994.
- 20 Политиколог Драган Симеуновић примећује да закаснеле нације теже да коначну зрелост потврде државношћу: „Зато стварање сопствене националне државе представља највиши национални циљ. Без државности, по њиховом мишљењу, нема могућности дефинитивне међународне идентификације нације, нема легитимације цивилизацијске сазрелости, ни крунског доказа о пунолетности нације.“ *Симеуновић Драган, Увод у политичку теорију*, глава

У рђаво историјско стање могу запасти и развијене и зреле нације које у покушајима да у целости остваре трепутно одређене националне интересе, трпе поразе на историјској сцени. Снажне а поражене нације, које су доживеле слом сопствених националних циљева, у облицима у којима су покушале да остваре њихове поражене елите моћи, силом прилика приморане су на политичка одрицања и корените промене националне политике.²¹

Отуда се после националног пораза у рату догађа темељно редефинисање пређашњих националних циљева и националних интереса. Редифинисање и инверзија националних циљева и националних интереса, у послератним приликама је могуће само изнуђеном ревизијом властите историје у којој се догодио очито национални пораз и крах једне врсте националне идеологије.

Неразвијене и младе нације до могућности пуног остварења својих националних интереса доспевају, међутим, другим начинима и другим путевима. Унутрашњим националним зрењем и умешношћу досезања постављених циљева, оне настоје да пронађу своје „место под сунцем“ у надметању великих играча моћи. Мукотрпна и дуга национална еманципација наилази на многе тешкоће, о чему сведочи постимперијално раздобље стварања националних држава у Европи у прошлом и претпрошлом веку. На сличан начин сведочи и историја деколонизације и стицања независности земаља Трећег света у прошлом, али и реколонизација неких од тих земаља у овом веку.

4. Заинтересованост за националну будућност

Поновимо у упитној форми: шта је разумљивије од трајане заинтересованости за сопствену индивидуалну и колективну будућност! Очекивано и разумљиво, задатак и циљ је истрајавање у остваривању вредности и идеала националног идентитета. Нација као друштвена појава може

„Насилје и сакралност нових националних држава“, стр. 82, Институт за политичке студије, Београд, 2009.

21 О томе како је у Немачкој у контитуитету заблуда и илузија, у два историјска наврата занемарана европска и светска стварност, изазвана глобална ратна катастрофа и претрпљен национални пораз, видети: Фишер Франц, Савез елита, глава „Савез елита“, стр. 161-163, НОЛИТ, Београд, 1985.

бити схваћена и као крупна и бројна друштвена посебност - самосвестан ентитет. Остваривањем потреба, вредности и интереса нације као ентитета, осигурава се његова садашњост и будућност. Сигурност и безбедност нису само приоритетни циљеви државе него и широко прожете вредности у политичком животу нације.

Нације су очекивано и оправдано мотивисане да промишљају сопствене интересе. Раст националне свести омогућује остварење националних интереса. Прва претпоставка усвајања националног програма су изражене потребе нације да се он обликује, али и јака мотивисаност могућих субјеката његове израде да то учине. Уколико програмске потребе нације нису довољно снажне да би биле препознате, а заинтересованост за артикулисање националних интереса који би довели до националног програма изостаје, изостаће и национални програм.

У кашњењу у доношењу и изостанку националног програма, међу актерима у политичком животу се уочава више различитих чак и опречних становишта међу којима су три карактеристична:

а) Да је остало премало времена, да је национални програм потребно донети у најкраћем времену ако не и одмах, чак и насупрот кризним опасностима које већ прете и које ће тек да запрете у току његовог креирања.²² На основу осећаја о неопходности израде националног програма од почетак 90-их година прошлог века тог задатака се подухватило на десетине појединаца и група.²³

22 Историчар Радован Самарџић је приметио: „Писање програма носило би елементе наивности јер је немогуће написати програм који би задовољио све услове живота, али он је ипак потребан, бар у уопштеним цртама, пре свега због оног дела српског народа који је непосредно угрожен, а то је у извесном смислу већи део.“ Самарџић Радован, „Програм је ипак потребан“, стр. 44-45, у *Све о српском националном програму*, политички магазин *Србија*, специјално издање, Београд, април 1991.

23 Лингвиста Петар Милосављевић потсећа: „Кад је била разбијена Југославија, неки од водећих и добронамерних Срба, схватили су да Срби немају свој национални програм. Зато су прегли да га сами стварају. Тако су настали занимљиви и важни текстови неких историчара, филозофа, правника, Али они нису могли да помогну да се проблем реши. Школским жаргоном речено, добри су, али су промашили тему,“ Видети: Живковић Биљана, *О српском питању. Разговори са Петром Милосављевићем*, глава „О српском националном програму“, поглавље „Имају ли Срби свој национални програм?“, стр. 184, Матица српска у Дубровнику – Логос, Грачаница, Београд, 2012.

б) да још увек има времена, да национални програм у развијеном облику још увек није потребно доносити, иако ће такав чин можда бити потребан у неком повољнијем тренутку, када буде мање опасно и шире прихватљиво његово обликовање, усвајање и декларисање, и најзад;

в) да није у питању недоумица око дозрелог или недозрелог времена доношења, већ став да национални програм не би требало нипошто обликовати, усвајати и декларисати. Национални програм је непотребно доносити, не само због претећих опасности услед таквог предузећа у датом моменту, него и због начелне излишности обликовања националних интереса и националног програма, у прошлости, у овом часу и убудуће.²⁴

Док се у прва два изложена становишта не негирају национални интереси изникли из препознатих националних потреба, али се различито сагледава пожељно време обликовања националног програма, у трећем становишту је испољава се начелно негативан став према националним интересима и националном програму као непотребним тежњама остварења у било ком историјском времену.

Нарочито је занимљиво управо треће, негативистичко становиште одбацивања могућности доношења било каквог националног програма заснованог на препознатим националним интересима, чак и оповргавања потребе обликовања, одређења и заступања било којих и било чијих националних интереса. При овом становишту се, у ствари, не негирају интереси као неизбежна психичка, социјална и политичка појава већ могућност да нација легитимно испољава своје интересе. Нација је, заправо, разапета на анационалном и противнационалном крсту као превазиђена и непоћудна историјска појава.

Проблем је, међутим, у томе што заступници националног негативизма и нихилизма, који тако нападно делују на унутарнационалном и међународном плану, често нису аутономни нити независни него, скупчени у комплексу ниже

24 Веровало се у то или не, економиста Владимир Глигоров је написао је овакву реченицу: „Српски национални интереси делегитимишу државу Србију.“ Видети: Глигоров Владимир, *Државни и национални интереси*, <http://pescanik.net/drzavni-i-nacionalni-inetresi>

вредности, дубоко зависни и неоригинални у анационалним и противнационалним праксама.²⁵

5. Парадокси нација без сопствених интереса

Ретке су по властиту судбину одиста незаинтересоване нације. Ретке су, наиме, нације незаинтересоване за властите потребе и систем вредности, националне циљеве и интересе. Тешко је замислити да заступници једне нације у дужем историјском времену уместо сопствених негују, заступају и остварују интересе неке друге нације, а да при том успеју да задрже властити национални идентитет и трајно не оштете национални понос и срж властитог бића.²⁶

Ипак, историја сведочи и о западању нација, делова нација и националних (квази)елита у стања порицања, одричуће и одрођујуће праксе. У различитим, по нације нарочито тешким, покаткад и судбоносним околностима, испољавају се пометеност, дефетистичко клонуће и национална малодушност. Таква поразна стања огледају се у деструктивним политикама националног самоодрицања, самомржње, мазохизма и аутошовинизима, најзад и најтежих облика националног нихилизма.²⁷

25 О томе: Вучинић Маринко, *Друга Србија. На мртвој стражи политичке коректности*, глава „Епигонство између фарсе и трагедије“, стр. 73-79, и „Грађанска снисходљивост и хрватска култура“, стр. 136-141, Службени гласник, Београд, 2012.

26 О томе: Ломпар Мило, *Повратак српском становишту*, главе „Најсрамнији нараштај у историји српске културе“, стр. 104-113, „Нема националне интелигенције у нас“, стр. 137-154, „Постигли смо јединство на идеји националне издаје“, стр. 201-211, *Catena mundi*, Београд, 2013.

27 О томе, консултовати следеће књиге: Аврамовић Зоран, *Родоморци. О једном делу српских политичара и интелектуалаца од 1990. до 2000.*, глава „Родомрзачка српска интелигенција после 5. октобра 2000.“, стр. 78-81, и „Како су деловали родомрци“, стр. 126-132, *Култура полиса – Графо мркетинг*, Нови Сад, 2009; Антонић Слободан, *Срби и „Евро-Срби“*. *Расправе о о нацији политици*, глава „Срби и „Евро-Срби“, стр. 147-150, Чигоја штампа, Београд, 2007; од истог аутора, *Вишијевска Србија*, глава „Изворна и пројектована ‘друга Србија‘“, стр. 61-74, Чигоја штампа, Београд, 2011; Ломпар Мило, *Дух самопорицања. Прилог критици српске културне политике*, глава „Титоизам и секуларно свештенство“, поглавље „Идеологизована кривица“, стр. 114-123, Орфеус, Нови Сад, 2011; Кљакић Љубомир, *Криза – корисни идиоти и колапс Србије*, глава „Светски корпоративни поредак и његови корисни идиоти“, и „Режим корисних идиота у Србији“, стр. 305-370, Фонд „Слободан Јовано-

У одређеним групама, са пренаглашеним интелектуалним и контроверзним моралистичким претензијама, најчешће на политички декласираним рубовима нације, артикулише се противнационални и анационални пропагандни дискурс. У том типу дискурса приметна је пасионираност актера на истањеној граници мисионарског фанатизма. Одатле не чуди само на изглед велика заљубљеност у (сопствену) слободу, уз сталне и истовремене тежње ограничавања слободе других и друкчијемислећих путем селекције, дискриминације и цензуре.²⁸

Таквим типом дискурса се, такође, оспоравају национални интереси, не само у форми превлађујућег и доминирајућег испољавања моћи и власти него, како је поменуто, и по себи, као феноменолошки неутемељен и идеолошки превазиђен политички конструкт.

Пример негативног становишта према испољавању националних интереса пружио је правник Војин Димитријевић. „Реч ‘национални интерес’ се у србијанском контексту лако потезе, па се као трајни интереси често представљају краткорочне тактичке предности и заостајања, а о њима лако мења мишљење... С друге стране, то је сагледавање Србије у модерном окружењу, где се траже не само прилагођавања измењеним околностима него и нов начин мишљења који не полази од државе као отелотворења историјске мисије, већ од добробити њеног становништва. Стога остаје јака сумња да је концепт ‘националног интереса’ као државног интереса, који - како смо видели – превладава у светској теорији, уопште применљив на данашње прилике у Србији.“²⁹

вић“ – Печат, Београд, 2011; Дамјанац Милан, *Саморзећи Срби. Српски идентитет у 21. веку*, глава „Саморзећи Србин – порекло, значај, функција“, стр. 100-110, Центар академске речи, Шабац, 2015; Анђелковић Драгомир, *Српски национални мазохизам*, глава „Увод“, стр. 9-13, Алтера, Београд, 2008; од истог аутора, *Српски политички нихилизам*, глава „Контекстуални антисрбизам“, стр. 86-90, Уна прес, Београд, 2010.

28 О томе, детаљније: Кнежевић Милош, „Теорија и пракса надзиране духовности“, анкета „Духовна и културна окупација Србије: претња или стварност“ (15. део), недељник *Печат*, бр. 11, 8. мај 2008, стр. 54.

29 Видети: Димитријевић Војин, „Појам националног интереса и међународни положај Србије“, стр. 42, зборник *Национални и државни интерес модерне Србије. Између ауторитаризма и демократије*, књига трећа, уредници Драгица Вујадиновић и Владимир Гоати, ЦЕДЕТ – ФЕС, Београд, 2007.

Слично Димитријевићу, критичко оспоравање одређених схватања идентитета националних и државних интереса Србије врши социолошкиња Весна Пешић. Она истиче да ће покушати да докаже како је „српски национализам иманентно антидржавни“, јер: „Његова суштина је недовршива држава, па отуда његова инкомпатибилност са модерном правном државом. По својој особености српски национализам се разликује од национализовања у другим југословенским републикама. Ти други народи желе да направе своју самосталну националну државу као универзални идеал и зато у њима развијају европске вредности. Ту се национализам развијао као политичка идеологија која ће након остваривања циља (успостављања државе), постепено губити политичку доминацију.“³⁰ У истом духу, ауторка нешто даље наставља: „Прва и суштинска особина српског национализма садржана је у његовој контрадикцији која се није могла уопштити у било какав принцип, односно, ни у какву реалну државу, сем да се декларише у радикални партикуларизам који је неспојив са универзалним вредностима модерног друштва. Та колективна фрустрација и ‘комплекс инфериорности’ је рационализован у наративу о вечној неправди коју према Србији и Србима спроводе велике силе, наводно због неке необјашњиве мржње коју већ вековима према њима испољава ‘спољшњи фактор’.“³¹

Економиста Владимир Глигоров, такође веома „посвећено“, са (нео)либералног становишта оповргава могућности остварења српских националних интереса у до сада дефинисаним формама државних интереса. Интерпретирањем реалполитичких околности, аутор оспорава све национално дефинисане државне могућности: реинтегрисања Косова и Метохије у државни састав Републике Србије; интеграцију Републике Србије и Републике Српске; чвршћу сарадњу Србије са Русијом, итд. У закључку аутор вели: „Дакле, ако се

30 Видети: Пешић Весна, „Национализам немогуће државе. Оквир за разумевање неуспеле легитимацијске транзиције у Србији“, глава „Теоријско разумевање српског национализма као немогуће и неодрживе државе“, стр. 72, зборник *Национални и државни интерес нидерне Србије. Између ауторитаризма и демократије*, књига трећа, ЦЕДЕТ – ФЕС, Београд, 2007.

31 На истом месту, стр. 74.

државни интереси подреде националним, делигитимише се држава. Више од тога, ако се тежи чланству у ЕУ, мора се одустати од политике моћи. Претпостављам да то разумеју они који се противе интеграцији у Европску унију, руководство Републике Српске, а потом и евроскептици и они у Србији који се противе интеграцији у ЕУ у Србији.³²

6. Неусиљена лојалност и патриотизам

Нико не може бити принуђен да воли сопствени народ уколико већ нема сличне осећаје. А када већ поседује јаке осећаје припадања и привржености сопственом народу, нацији и завичајној заједници, зар би осећаја емотивне лојалности требало да се клони и - не дај Боже - стиди? Зашто би се неко – као појединац, грађанин и држављанин, припадник неког етноса или нације – устручавао и либио од испољавања сопствених елементарних идентитетних осећаја. Која потреба и какав интерес, најзад какав систем вредности би ту индивидуу нагнали на одрицање и скривање сопственог идентитета?

Могуће је, додуше, замислити, и за то има много примера, да се истиче неидентитетно и неолично стање које се поткрепљује арогантним презрењем било ког вида патриотизма. Постмодерни интелектуални ветар заледио је топлених политичких осећаја. Патриотизам је, на жалост, озлоглашен, у толикој мери да се у сваком појединачном случају изнуђава доказивање његове умесности. А управо патриотизам је један од важних показатеља стања нације. Уколико у политичком животу недостају национални осећаји, лојалност и патриотизам нацији се лоше пише.

Филозоф Михаило Марковић је истакао разлику: „У ствари, патриотизам и национализам су врло различити појмови. Национализам је увек облик групног егоизма, којим се свом народу придају већа права него другим народима, којим се национални интерес не усклађује са општељудским интересима и етичким нормама, већ се ставља изнад њих. Због тога је сваки национализам, чак и онај најдоброћуд-

32 Видети: Глигоров Владимир, *Државни и национални интереси*, <http://pescanik.net/drzavni-i-nacionalni-inetresi/>

нији, израз једностраности, аморалности и неправичности... У најекстремнијим и најзлоћуднијим својим облицима национализам се испољавао као непризнавање постојања других нација и као жестока мржња према њима.³³

Од интереса је сваке нације уважавање њених суштинских својстава: *завичаја, очевине, мајчевине, дедовине, отаџбине, домовине!* Нација се тешко одржава без родољубивог односа њених припадника. Патриотски сензибилитет је део укупног националног и политичког сензибилитета и, што је такође важно, као вредности и идеал, део опште политичке културе.³⁴

Нико, уосталом, не може да буде привољен на љубав према нацији у којој израстао и у којој је образован, а којој можда не жели да припада; или, из разних разлога, са нацијом жели само неповезано и необавезно бивство. Када је неко активно или пасивно непривржен тешко га је уверити у потребу поверења и оданости заједници. Патриотизам се подразумеваа када изостаје дешава се позледа колективних осећаја. Уколико се неко стиди сопственог народа утолико су одбојни осећаји јачи а приврженост националној судбини мања.

Према појави и појму патриотизма се и практично и теоријски заузимају различита становишта.³⁵ Неке индивидуе могу скоро у потпуности да буду лишене националних осећаја; могу бити национално обезнањене, безосећајне и бездушне. Национално несензибилисаним и апатичним људима тешко је дочарати потребу и лепоту националних осећаја, нарочито уколико сматрају да су национални осећаји ружни и одвратни. Када се неко упиње да ниучему није оно што у неком неразговорном слоју свог бића ипак

33 Видети: Марковић Михаило, *Оспоравања и ангажовања*, изабрана дела, осми том, глава „О патриотизму“, стр. 297, БИГЗ, Генес-с штампа, Просвета, СКЗ, Београд, 1994.

34 О томе: Бодин Миленко, *Национална безбедност. Концепти, друштвени и људски ресурси*, глава „Отаџбинска култура као друштвени ресурс националне безбедности“, стр. 96-98, Центар за друштвена истраживања, Београд, 2014.

35 Са мотришта англосаксонских теоријских становишта о патриотизму, нпр. пише: Стојановић Ђорђе, „Различити приступи феномену патриотизма“, глава „Пристрасност која прихвата пристрасност или непристрасност која уважава пристрасност“, нарочито место о становишту либералног национализма, *Национални интерес*, бр. 1, 2012, стр. 67-68.

јесте, тешко га је уверити у потребу повратка у аутентичне индивидуалне или колективне модусе егзистенције. А и зашто би био увераван?

У нацију се не мора веровати – то није никоме и ничим прописана обавеза - а када се већ не верује зашто би се поверовало у потребу и оправданост њених темељних интереса? Да не буде забуне, тако је обично у околностима међунационалних сукоба када се, са становишта властитих националних интереса, оспоравају и не признају ривалски национални интереси противника. У сарадњи и сукобима међу нацијама се сусрећу и сучељавају различити па и супротни национални интереси, у којима се сваки од учесника придржава сопственог националног становишта.

Иако су такве околности уобичајне, догађа се међутим и супротно, и не само у сукобним него и у несукобним, мирним временима. Догађа се, наиме, да се унутар једне нације, из различитих разлога, створи неверица у њене могућности и будућност, и да та неверица прерасте у дубоко депресивне групе и појединачне форме безвољности и малодушности.

Када је малодушност у фази ширења умножавају се опасности по национални опстанак. Но, и у раширеној малодушности не делује увек апсолутна безвољност јер се негативни став према оквирној нацији покаткад очитује као енергична антитетичка воља. Интензивност хтења да се нешто никако не буде није праћена симетричном жељом да се нешто одређено и у особеном лику буде.

Михаило Марковић је, рецимо, сматрао да: „Особа која се отуђује од ових непосредних конкретних средина, у којима је, уопште, постала људско биће, биће заједнице, већ је закржљала на нивоу првобитног, примитивног егоизма, или је из неких разлога доживела регресију на тај ниво. Таква особа ће узалудно покушавати да свој егоизам прикрије и рационалізује тобожњим космополитизмом и тобожњим залагањем за универзалне вредности. Универзално може у појединачном постојати само посредовањем посебног. Другим речима, да би се припадало човечанству мора се припадати некој конкретној заједници.“³⁶

36 Видети: Марковић Михаило, *Оспоравања и ангажовања*, изабрана дела, осми том, глава „О патриотизму“, стр. 398, БИГЗ, Генес-с штампа, Просвета, СКЗ, Београд, 1994.

Национална неоличеност, анонимност после „испада“ изван колективног идентитета који се не прихвата и одбија, индивидуу ставља у положај вишезначних могућности. Она, наима, може да се осећа покретљиво и обездомљено, да помисли да може да буде неко, било кад и било где, као номадски нигде у аморфним просторима без седишта и тачне адресе.³⁷

7. Хоризонти националних очекивања

Шта је природније него осећати се припадником свог народа и своје земље! Национални осећај није пуста апстракција, он је конкретно персонализовано имање. Зар свака нација укорењена у садашњости не стреми расту и развоју у будућности? Још увек није доказана постојање колективне тежње ка националном самоубиству.³⁸ Насупрот томе, колективна настојања опстанка испољавају се у тежњама живота у будућности која је обезбеђена већ сада, и будућности која би тек требало да се догоди, са нама у њој, наравно. Шта је, уопште, разумљивије у односима међу појединцима и заједницама од очекивања боље будућности?! Рекло би се да је тек у пронаданој будућности у пуном замаху етнонационални оптимизам. Националне програме, уосталом, енергично обликују виспрени оптимисти а не песимисти и нихилисти који разједајућим сумњама начелно оповргавају њихову смисленост и било какву потребу.

Ко је малодушно пасиван од будућности не очекује ништа, нити се ичему нада пред њеним наиласком. Национално обесхрабрани су резигнирани је пред могућношћу избављења и спаса. Ако не мисле да је све што је иоле вре-

37 Видети: Кнежевић Милош, *Мозаик геополитике*. Идентитет – транзиција – српско питање, глава „Идентитет и територија“, стр. 105, и „Усхићење идентитетом безличног“, стр. 106-107, Институт за политичке студије, Београд, 2008.

38 О томе како филозоф Александар Пражић тумачи значење речи „порив“ у изразу „српски самоубилачки порив“, видети његову књигу, *Национално самоубиство*, глава „Психички механизми у служби самоубилачких порива“, стр. 165-172, „Пешић и синови“, Београд, 2009. Такође: Стојановић Јовица, „Етнопсихолошке универзалије у ставовима према самоубиству“, глава „Психологија колективне недоследности у ставовима према самоубиству“, стр. 196-201, зборник Етнопсихологија данас, ДКСГ, Београд, 1991.

дело већ пропало, онда су уверени да ће ипак неминовно пропасти. Спас, међутим, чак и у безнађу може да се догоди на изненађење очајника. Антрополошки песимизам у политици, међутим, указује на непревладивост зла и неизбежну негацију националне будућности, очајнички лишене могућности спасења.³⁹

Таласи суморног песимизма после ратних ерупција запљускују изнурене и повређене нације чији су хоризонти очекивања замрачени губитничким облацима пораза. У ратним циклусима историје националну малодушност проживљавају поражене нације али и нације победнице чије су прослављене победе плаћене превисоком ценом ненадокнадивих губитака. У таквим случајевима стање нације и националних интереса самерава се стварном ценом победе и њених трагичних последица.⁴⁰

Ипак и у тренуцима најдубље колективне обесхрабрениости и очаја пламичак наде не догорева, чак ни међу нацијама са којима се историја поиграла на трагичан начин. У окриљу таквих нација увек се изнађу појединци и групе које су кадре да ситуирају и самере прокламоване националне циљеве ионе неутемељене националне интересе који су довели до пораза и губитака у конкретним историјским токовима.

Уклапање и самеравање националних интереса са историјским потенцијалима нације потребно је управо због негативног стицаја околности, њиховог неподударања и разилажења. Зато је, уосталом, потребан напор продубљивања и ојачавања националног осећаја и националног идентитета, у разним контекстуалним облицима и садржајима.⁴¹

39 Видети прилоге у *Тамна страна људске природе*, посебно део „Антропологија зла“ (више аутора), стр. 11-65, зборник, приредио Бојан Јовановић, ДКСГ, Београд, 1992.

40 О српским губицима у Првом светском рату, видети: Јовановић Ј. Јован, *Дипломатска историја нове Европе, књига II*, глава „Српски губици“, стр. 247-249, Издавачка књижара Косте Ј. Михаиловића, Београд, 1939.

41 Видети: Брдар Милан, *Српска транзициона Илијада. Апорије демократског преображаја Србије у геополитичком контексту*, глава „Одбрана национализма као феномена“, стр. 167-171, и „Одбрана национализма као става“, стр. 171-175, Стило, Нови Сад, 2007.

Мада национални интереси, нужношћу своје просторне и временске конституције, садрже темпоралну димензију, у тежњама њиховог остварења догађа се занемаривање историјског контекста а тиме и препреке њиховог реализовања. Тада, условно речено прокламовани и заступани национални интереси одступају од историјских интереса једне нације што доводи до мучних последица и тешко одрживих стања.

У унутарполитичком и спољнополитичком остваривању националних интереса не тече све у складу са жељама и до у танчине како је замишљено. У национално артикулисаној политици наилази се на бројне препреке, јављају се многе потешкоће које могу изазвати међунационалне сукобе. У јеку таквих сукоба упадљив је изостанак претходне сагласности око одређених облика националних интереса. Укратко, различити приступи, те разноврсне идеје и идеологије националних интереса у једној нацији, једне нације према другој нацији, и међу многим нацијама, у држави и међу државама и њиховим савезима, изазивају често и трагичне сукобе.

На међународном и међудржавном плану ситуација је друкчија од оне на унутарнационалном плану. Разлике и супротности интереса нација и држава у надметању и завади могу бити толико оштре да се изопачују у ратове. Ратови између нација и држава указују на непомирљивост и антагонизам међусобно манифестованих националних интереса. Отуда је уочљива склоност у тумачењу динамичне суштине националних интереса као реално и потенцијално конфликтних интереса нација.⁴²

Конфликти нација, представљених у националним државама и савезима држава, не јењавају на међународном плану у глобалном оквиру. Савремени свет је, упркос миротворним и пацифистичким настојањима, и даље позорница жестоких спољашњих и унутрашњих међунационалних сукоба. Одатле је постизање мира у свету нација могуће сагледати као непрестану потребу одржавање равнотеже и усклађености парцијалних националних интереса а не химе-

42 О томе: Арон Рејмон, *Мир и рат међу нацијама*, глава „Корени и установе рата“, поглавље „Друштвени корени“, стр. 354-358, Издавачка књижарница Зорана Стојановића, Сремски Карловци – Нови Сад, 2002.

ричног склада проистеклог из њиховог насилног супранационалног потирања и укидања.

Људске тежње ка успостављању „вечног мира“ међу народима наилазиле су и још увек наилазе на многе препреке с обзиром на начелно непревладане супротности и противречности у светској политици. Но, за сваку нацију и сваку националну државу је од велике важности заштита националног идентитета и интегритета, као и развој у миру и пуној извесности, укратко, у социјалној и економској, те политичкој и правној сигурности.

*Уместо закључка: национални као
општељудски интереси*

Нације остају и опстају у процесима глобализације, упркос оштрим глобалистичким идеолошким оспоравањима.⁴³ Ма колико били релативизовани и негирани у међународним односима, национални интереси и даље су на животној сцени нација у различитим облицима и садржајима.

Нације испољавају колективне побуде и потребе за развојем на основу препознатог мноштва интереса. Национални интереси сопствену темељност и кровност дугују чињеници да се остварују међу људима, у бројним људским групама, међу појединцима, у заједницама и друштвима, међу грађанима у државама, у разноврсним етнијама, етносима, народима и нацијама, у посебности њихових историја и општој историји човечанства.

Отуда су национални интереси не само генерички сродни него и неразлучни од општељудских и друштвених интереса. Нема ванвремених и ванпросторних нити непроменљивих националних интереса, јер они историјски израстају, расту и гранају се из хуманог и социјалног супстрата нација које су у непрестаним променама.

Плурализам националних интереса на унутрашњем и спољашњем плану, у више видова испољавања, може да се

43 Видети: Цирн Михаел, *Управљање с оне стране националне државе. Глобализација и денационализација као шанса*, глава „Будућност националне државе и комплексно управљање светом“, стр. 253-283, „Филип Вишњић“, Београд, 2003.

посматра на два начина: ривалитета и конфликта, и кооперације и хармонизовања. Потребно је да тумачи националних интереса, на сваком стадијуму њиховог обликовања и при сваком акту тумачења, имају на уму различите замисли у идеалним и реалним формама, али и могућности минималног, оптималног и максималног испуњења националних интереса. Оптимализовање националних интереса и циљева се обично предвиђа у дужим интервалима.⁴⁴

Уз одређење изгледне могућности и степена вероватноће остварања националних интереса, потребно је, такође, имати у виду и њихов интензитет, хијерархију, приоритете по значају, редоследу и темпу остварења. Нужно је сагледати и одабрати подесне инструменте и процедуре, као и расположиве ресурсе за њихову оптималну реализацију. Осим целисходности и сврсисходности потребно је, дакле, разабрати и средствусходност обзнањених националних интереса.

Најзад, потребно је рећи да је у сваком часу обликовања и одређивања, те тумачења и залагања упутно имати у виду сложеност националних интереса у условима интересног плурализма и полиморфије у разним областим живота једне нације међу многим нацијама. Из конфликтне реалности националних интереса потиче потреба међунационалне и унутарнационалне толеранцијена траси постизања националног компромиса и консензуса. Уколико се, пак, све то испусти из вида и занемари синтетичност склопа националних интереса може се догодити њихова екстремна идеолошка релативизација па чак и потпуна реалполитичка негација. А релативизовање и негирање аутентичних националних интереса је деструктиван друштвени, политички и културни процес који води до негативног стања нације које је потребно избећи!

44 Такав приступ у постјугословенском решавању отвореног српског питања је сугерисао Михаило Марковић: „Заједничка држава уједињеног српског народа ипак остаје оптимални дугорочни циљ.“ Видети: Марковић Михаило, *Основовања и ангажовања*, изабрана дела, осми том, глава „Нацрт декларације о српском националном питању“, тачка 4. стр. 369, БИГЗ, Генес-с штампа, Просвета, СКЗ, Београд, 1994.

Литература

- Аврамовић Зоран, *Родоморци. О једном делу српских политичара и интелектуалаца од 1990. до 2000.* Култура полиса – Графо маркетинг, Нови Сад, 2009;
- Анђелковић Драгомир, *Српски национални мазохизам*, Алтера, Београд, 2008.
- Анђелковић Драгомир, *Српски политички нихилизам*, Уна прес, Београд, 2010.
- Антонић Слободан, *Срби и „Евро-Срби“: Расправе о о нацији политици*, Чигоја штампа, Београд, 2007.
- Антонић Слободан, *Вишијевска Србија*, Чигоја штампа, Београд, 2011.
- Арон Рејмон, *Мир и рат међу нацијама*, Издавачка књижевница Зорана Стојановића, Сремски Карловци – Нови Сад, 2002.
- Бодин Миленко, *Национална безбедност. Концепти, друштвени и људски ресурси*, Центар за друштвена истраживања, Београд, 2014.
- Бодрожић Ђуро, *Национална држава*, СКЗ - Партенон, Београд, 2008.
- Брдар Милан, *Српска транзициона Илијада. Апорије демократског преображаја Србије у геополитичком контексту*, Стилос, Нови Сад, 2007.
- Вучинић Маринко, *Друга Србија. На мртвој стражи политичке коректности*, Службени гласник, Београд, 2012.
- Гелнер Ернст, *Нације и национализам*, Матица Српска, Нови Сад, 1997.
- Глигоров Владимир, *Државни и национални интереси*, <http://pescanik.net/drzavni-i-nacionalni-inetresi>
- Дамјанац Милан, *Самотрећи Срби. Српски идентитет у 21. веку*, Центар академске речи, Шабац, 2015.
- Димитријевић Војин, *„Појам националног интереса и међународни положај Србије“*, зборник *Национални и државни инетрес модерне Србије. Између ауторитаризма и демократије*, књига трећа, уредници Драгица Вујадиновић и Владимир

- Гоати, ЦЕДЕТ – ФЕС, Београд, 2007.
- Ђорђевић Мирослав, *Српска нација у грађанском друштву. Од краја 18. до почетак 20. века*, Народна књига – Марксистички центар ЦКСК Србије, Београд, 1979.
- „Елите у постсоцијализму“, тема броја *Национални интерес*, година VI, vol. 9, бр. 3, 2010.
- Јовановић Ј. Јован, *Дипломатска историја нове Европе, књига II*, Издавачка књижара Косте Ј. Михаиловића, Београд, 1939.
- Кљакић Љубомир, *Криза – корисни идиоти и колапс Србије*, Фонд „Слободан Јовановић“ – Печат, Београд, 2011.
- Кнежевић Милош, *Европа иза лимеса*, Слободна књига Владимира Максимовића, Београд, 2001.
- Кнежевић Милош, „Теорија и пракса надзиране духовности“, недељник *Печат*, бр. 11, 8. мај 2008.
- Кнежевић Милош, „Деелитизовање и декаденција. Елите, квазиелите и контраелите недовршене транзиције“, *Национални интерес*, година VI, vol. 9, бр. 3, 2010.
- Кнежевић Милош, *Мозаик геополитике. Идентитет – транзиција – српско питање*, Институт за политичке студије, Београд, 2008.
- Купер Роберт, *Распад нација. Поредак и хаос у 21. Веку*, „Филип Вишњић“, Београд, 2007.
- Ломпар Мило, *Дух самопорицања. Прилог критици српске културне политике*, Орфеус, Нови Сад, 2011.
- Ломпар Мило, *Повратак српском становишту*, *Catena mundi*, Београд, 2013.
- Марковић Миленко, *Српско питање између мита и стварности*, Београдски круг, Београд, 1997.
- Марковић Михаило, *Оспоравања и ангажовања*, изабрана дела, осми том, Просвета, СКЗ, Београд, 1994.
- Милетић Андреја, *Национални интерес у америчкој теорији међународних односа*, Савремена администрација, Београд, 1978.

- Милосављевић Оливера, *У традицији национализма. Или стереотипи српских интелектуалаца 20. века о 'нама' и 'другима'*, Хелсиншки одбор за људска права у Србији, Београд, 2002.
- Митровић Љубиша, „Нова буржоазија и њена елита у друштву периферног капитализма“, *Национални интерес*, година VI, vol. 9, бр. 3, 2010.
- Пашић Најдан, *Национално питање у савременој епохи*, Радничка штампа, Београд, 1976.
- Пешић Весна, „Национализам немогуће државе. Оквир за разумевање неуспеле легитимацијске транзиције у Србији“, зборник *Национални и државни интерес модерне Србије. Између ауторитаризма и демократије*, књига трећа, ЦЕДЕТ – ФЕС, Београд, 2007.
- Постанак и развој српске нације. Неки методолошко-теоријски проблеми у изучавању постанка и развоја српске нације*, Народна књига – Марксистички центар ЦКСК Србије, Београд, 1979.
- Пражић Александар, *Национално самоубиство*, „Пешић и синови“, Београд, 2009.
- Самарџић Радован, „Програм је ипак потребан“, *Све о српском националном програму*, политички магазин *Србија*, специјално издање, Београд, април 1991.
- Seton Hugh Watson, *Nacije i države. Ispitivanje porijekla nacija i politike nacionalizma*, Globus, Zagreb, 1980.
- Симеуновић Драган, *Увод у политичку теорију*, Институт за политичке студије, Београд, 2009.
- Стојановић Ђорђе, „Различити приступи феномену патриотизма“, *Национални интерес*, бр. 1, 2012.
- Стојановић Јовица, „Етнопсихолошке универзалије у ставовима према самоубиству“, зборник *Етнопсихологија данас*, ДКСГ, Београд, 1991.
- Суботић Момчило, *Идентитет и геополитичка стварност Срба*, Институт за политичке студије Београд, 2012.
- Тамна страна људске природе*, посебно део „Антропологија зла“ (више аутора), зборник,

- приредио Бојан Јовановић, ДКСГ, Београд, 1992.
Фишер Франц, *Савез елита*, НОЛИТ, Београд, 1985.
Фукујама Френсис, *Грађање државе. Управљање и светски поредак у двадесет првом веку*, „Филип Вишњић“, Београд, 2007.
Цирн Михаел, *Управљање с оне стране националне државе. Глобализација и денационализација као шанса*, „Филип Вишњић“, Београд, 2003.

Milos Knezevic

NATIONS AND THEIR INTERESTS-NATIONAL INTERESTS IN THE HISTORICAL PERSPECTIVE

Resume

Reasonably enough phenomenons of „nation“ and „interest“ have been in focus of politicological research for quite some time. National and interest phenomenons are reflected in significant parts of the field of politics and cannot be excluded from analytical focus. Therefore they have been carefully researched both in a theory of nation and theory of interest. In an encounter of these two theoretical approaches there is created a theory of national interest which is positioned both in general and separate theories of national interests. General theory of political interes relies on general knowledge of sociology, psychology, ethnology, economy, law and other related social sciences. Separate theories are related to concrete pratices and experiences of national interests of certain nations in geopolitical space and historical time. Separate national interest embodies a complex of vital interests of a nation which is reflected in various fields of social life. National interests are based on recognized and defined and manifested national objectives. Significant fields of reflection of certain forms of national interest are history, culture, faith or the matters of religion and church, economy, domestic and

foreign politics, geopolitic, individual and collective forms of consciousness and morality. National interests is accomplished on domestic and foreign field in international relations, in local, regional and global field. In accord with an object and factors of shaping and adopting national programs, they can be: the state, military, war, party, leader, scientific, intellectual (individual and collective), official, unofficial, secret (cryptopolitical) ones, etc. It is possible to effeciently accomplish authentic national interests by reaching national compomise and consensus. It is possible to make and adopt a national program only on the basis of social and political dialogue and reconciliation and agreement made among most important internal political actors. For the national program to be effective, it needs to be established in accord with realistically recognized needs of the nation and achievable national interests. Accomplishment of national interests can be partial and complete, minimum, optimal and maximum one. Unexplained national interest maximalism is reflected as a national and great state megalomania. Setting unreachable and impossible objectives makes a certain national program to be utopian one. National interests are shaped and reflected as the most general interests of a certain ethnos, people, nation. Existential account and predestination of a nation are embodied in defined national interests. National interest is a deepest and broadest, general and specific, basic and highest interest of every nation. Therefore it is needed and useful to constantly carefully and critically analyze and advocate and affirm the set of national interests.

Keywords: Serbs, Serbia, nation, state, national interests, national goals, state interests, sovereignism, national compromis, national consensus, national program.

Овај рад је примљен 22. децембра 2015. године, а прихваћен за штампу на састанку Редакције 15. јануара 2016. године.